

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ФАХІВЦІВ ЯК ПРОБЛЕМА МОВНОЇ ОСВІТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

FORMATION OF CULTURE OF PROFESSIONAL COMMUNICATION OF EXPERTS AS A PROBLEM OF LANGUAGE EDUCATION OF THE EUROPEAN EDUCATIONAL SPACE

Єдиний інформаційний простір, соціальна мобільність людей, відкритість меж трансформують людство у цілісну світову спільноту. За таких умов вища освіта стає більш відкритою для спілкування. У зв'язку з цим актуалізується проблема підвищення якості підготовки фахівців, здатних брати активну участь у світовому, європейському та регіональному освітніх процесах, пошук нових підходів до переосмислення науково-педагогічного знання. Саме від якісної підготовки спеціаліста, готового до взаємодії з партнером, до розуміння відмінностей, які є невід'ємною складовою частиною сучасного світу, залежить його власний професійний авторитет, престиж і репутація загалом. Саме тому сучасна вища школа покликана створити якісно нову освітню систему, здатну повною мірою підготувати кожного фахівця до комунікації, забезпечити для кожної особистості можливість реальної неконфліктної взаємодії.

У статті досліджено різні аспекти організації мовної освіти в університетах Словенії та України. Зазначено, що мовна освіта – один із основних факторів формування високоосвіченої, всебічно розвинутої особистості, а також складова частина освітньої політики держави. З'ясовано основні завдання, які виконує мовна освіта в університеті. Описано системність організації процесу навчання мови. Вказано на значення інформаційних та комп'ютерних технологій в організації процесу мовної освіти у вищих навчальних закладах.

Культура професійної комунікації особистості постає як система її внутрішніх ресурсів, необхідних для ефективної комунікації у процесі міжособистісної взаємодії і включає комплекс певних комунікативних якостей, завдяки яким особистість запобігає виникненню труднощів та прогнозує результативність міжособистісної взаємодії, у тому числі професійної. Розвиток професійної культури в сучасному суспільстві супроводжується підвищенням уваги до комунікативної культури фахівців різного профілю, належний рівень якої забезпечує соціально прийнятну поведінку під час міжособистісної взаємодії.

Ключові слова: мовна освіта, культура професійної комунікації, Болонський процес, інформаційні та комп'ютерні технології.

Unified information space, social mobility of people, openness of borders are transforming humanity into a whole world community. In these circumstances, higher education becomes more open to communication. In this regard, the problem of improving the quality of training of specialists capable of actively participating in world, European and regional educational processes, and the search for new approaches to the rethinking of scientific and pedagogical knowledge is actualized. It is from the qualitative preparation of a specialist who is ready to interact with a partner to understand the differences that are an integral part of the modern world, depends on his own professional authority, prestige and reputation as a whole. That is why the modern high school aims to create a qualitatively new educational system that can fully prepare each specialist for communication, to provide for each individual the possibility of real non-conflict interaction.

The article deals with different aspects of the organization of language education at universities in Slovenia and Ukraine. It is stated that language education is one of the main factors in the formation of a highly educated, well-developed personality, as well as an integral part of the educational policy of the state. The basic tasks of language education at the university are clarified. The systematic organization of the language learning process is described. The importance of information and computer technologies in the organization of the language education process in higher educational institutions is pointed out.

The culture of professional communication of the personality emerges as a system of its internal resources necessary for effective communication in the process of interpersonal interaction, and includes a set of certain communicative qualities, by which the person prevents the emergence of difficulties and predicts the effectiveness of interpersonal interaction, including professional. The development of professional culture in modern society is accompanied by increasing attention to the communicative culture of professionals of different profiles, the proper level of which provides socially acceptable behavior during interpersonal interaction.

Key words: language education, professional communication culture, Bologna process, information and computer technologies.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2020-20-3-22>

Харченко І.І.,

канд. філол. наук,
доцент кафедри державно-правових
дисциплін та українознавства
Сумського національного аграрного
університету

Постановка проблеми у загальному вигляді. Початок ХХІ століття характеризується стрімким розвитком нових технологій, збільшенням потоку інформації, глобалізацією та урізноманітненням знань. З усією очевидністю це вимагає розширення масштабів і зростання рівня освіти, покращення якості мовної підготовки фахівців, а головне – всебічного розвитку самої людини, її творчих здібностей. Відповідно до запитів часу

відбуваються кардинальні реформаційні процеси як в усій системі освіти, так і в мовній освіті особливо [7, с. 23].

У сучасному суспільстві, де спостерігаються тенденції віртуалізації всіх сфер життєдіяльності людини, науковці відзначають важливість якісної комунікації в соціумі, що актуалізує проблему формування у особи культури комунікації як особистісної, так і професійної. Процес комунікації охо-

плює не тільки обмін інформацією, а й сприйняття та розуміння інших учасників комунікативного процесу і на цій основі вироблення єдиної лінії комунікативної взаємодії. Проте, володіючи лише нормами літературної мови, майбутній фахівець не досягне бажаних результатів співпраці, адже в процесі переговорів йому часто доведеться чути специфічні терміни, а іноді й сленг.

З огляду на підвищені вимоги сучасного ринку праці до фахівців, що зумовлені рівнем розвитку науково-технічного прогресу, рівнем економічного розвитку країни, темпами інфляції, рівнем конкуренції, політичною нестабільністю та соціально-культурними факторами, особливого значення набуває культура професійної комунікації фахівця як складник його загальної професійної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Концептуальні засади розвитку КПК ґрунтуються на положеннях міжнародних («Меморандум освіти протягом життя» (2000 р.), Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти (2003 р.)) та загальнодержавних документів (закони України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України» (2018 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, Концепція освіти дорослих в Україні (2011 р.), «Про професійний розвиток працівників» (2012 р.)).

Різні аспекти мовної освіти досліджують вітчизняні і зарубіжні вчені. Так, питання підготовки бакалаврів та магістрів філологів вивчають І. Пасинкова, О. Зіноватна та О. Семенов. Порівняльним аналізом основних дефініцій мовної освіти у своїх дослідженнях займаються О. Зіноватна, О. Ковтун, В. Корнієнко, А. Білецький, С. Єрмоленко. Різні аспекти впровадження мовної освіти в рамках Болонського процесу розглядають В. Андрущенко, М. Згуровський, В. Журавський, В. Касевич, А. Козмінські та багато інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Будучи одночасним поєднанням мистецтва мови й мистецтва мовлення, культура професійної комунікації виступає сукупним показником не лише професійного досвіду, рівня професійних знань, умінь, навичок, а й почуттів і зразків поведінки і потребує неперервності у своєму формуванні й розвитку.

Особливу роль у цьому відіграють заклади вищої освіти, які здатні організувати таке інформаційно-освітнє середовище, яке сприятиме розвитку такої культури через спеціально побудовану інноваційну педагогічну систему, що базується на сучасних педагогічних та інформаційних технологіях і передбачає інтеграцію комп'ютерно орієнтованих засобів з інформаційно-ресурсним забезпеченням.

Водночас у вітчизняній педагогіці бракує комплексних досліджень, присвячених проблемі формування й розвитку культури професійної комунікації майбутніх фахівців в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО.

Мета статті – висвітлити різні аспекти організації мовної освіти в закладах вищої освіти як основи формування й розвитку культури професійної комунікації майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу. Мовна освіта – один з основних факторів формування високоосвіченої, всебічно розвинутої особистості, а також складова частина освітньої політики держави в умовах гуманізації та гуманітаризації галузі освіти. Мовна освіта забезпечує навчання мов як способу пізнання, дослідження і розуміння навколишнього світу та як засобу спілкування внаслідок формування комунікативної компетенції, яка охоплює мовну, мовленнєву і соціокультурну компетенції. Таким чином, мовна освіта виконує низку функцій: комунікативну, виховну, освітню, навчальну і розвивальну [5, с. 278].

Культура професійної комунікації характеризується здатністю до узгодження й співвіднесення своїх дій з іншими, прийняття й сприйнятливості іншого, добору аргументів, розуміння й шанобливого ставлення до думок інших, що забезпечує регулювання взаємин у досягненні спільної мети діяльності, а також готовністю до тактовної комунікативної взаємодії й рефлексії в комунікативній діяльності. Водночас культура професійної комунікації виражає потребу в іншому, уміння стати на позицію партнера, розширення меж комунікативної діяльності, висуває змістові засади взаєморозуміння людей у суспільстві, міру й еталони їхніх форм спілкування і поведінки.

Культура професійної комунікації особистості постає як система її внутрішніх ресурсів, необхідних для ефективної комунікації у процесі міжособистісної взаємодії і включає комплекс певних комунікативних якостей, завдяки яким особистість запобігає виникненню труднощів та прогнозує результативність міжособистісної взаємодії, у тому числі професійної.

Європейська політика вищої освіти, а особливо мовної освіти, важлива для України значним досвідом. Рада Європи та Європейська комісія разом з урядами країн-членів ЄС у рамках освітньої політики активно шукають відповіді на численні проблеми у сфері вищої освіти, розробляють і здійснюють різні заходи та проекти, узагальнюють нові ідеї, досвід і результати досліджень, розвивають міжнародні зв'язки. У рамках цієї політики українські університети взаємодіють у відкритому освітньому просторі й не тільки співпрацюють, а і конкурують з іноземними вищими навчальними закладами.

Найвідомішим проектом модернізації розвитку освітньої політики під впливом глобалізаційних

процесів у країнах світу стала програма «Освіта для всіх». Ініційована низкою таких всесвітніх організацій, як ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Міжнародний фонд розвитку, Міжнародна організація праці, Система освіти як соціальний інститут, програма виконує дві функції: поточну і перспективну. Але це, так би мовити, характеристики зовнішнього плану. Суттю ж, внутрішньою основою, найважливішою ознакою освіти є її здатність впливати на розвиток людини, готувати особистість до активної соціальної діяльності. Саме тому для українського суспільства європейський вибір та утвердження європейських стандартів у сфері мовної освіти набуває надзвичайної актуальності. І тому перш за все варто прискорити запровадження європейських стандартів в освітній системі України, що, безумовно, сприятиме її модернізації. Але важливо при цьому не втратити найкращих власних традицій. І, власне, Болонський процес – це один з основних та найважливіших напрямів інтеграції нашої держави до європейської спільноти.

В Україні, так само як і в Словенії, запроваджена система неперервної мовної освіти, яка підкріплена мовною політикою держави, спрямованою на досконале володіння рідною мовою, обов'язкове оволодіння державною мовою всіма громадянами (незалежно від національності, віросповідання, сфери суспільно-виробничої діяльності), на знання іноземних мов, виховання мовної толерантності. Володіння державною мовою сприяє консолідації громадян у розбудові й зміцненні держави, реалізуючи важливу функцію – державотворення та ствердження незалежності [3, с. 121].

Останнім часом усе частіше спостерігається тенденція до вивчення іноземних мов, які активно набувають статусу соціально-економічного і політичного засобу порозуміння між різними представниками світової спільноти у різноманітних наукових та соціальних сферах. Ці реалії об'єктивно зумовлюють розширення функцій іноземних мов і оновлення завдань володіння ними в сучасному суспільстві. Насамперед це:

- формування у студентів готовності до соціальної взаємодії для спільного розв'язання соціальних завдань та знаходження компромісів;
- толерантне ставлення до народів, мова яких вивчається, включення в діалог культур для збереження миру;
- ознайомлення з молодіжною субкультурою, усвідомлення життєвих цінностей;
- оволодіння прийомами самостійної роботи з мовою, уміння користуватися компенсаторними прийомами у разі дефіциту мовних засобів [2, с. 12].

Україна і Словенія, як учасники Болонського процесу, в загальній системі європейської системи мовної освіти надають студентам та викладачам можливість брати участь у програмах академічної

мобільності, тобто виїжджати в будь-яку країну Європи для навчання і роботи. Перебування студентів і викладачів вишів у мовному середовищі в ході реалізації академічної мобільності робить їхні лінгвістичні навички набагато більш прагматичними. Знання ж іноземних мов відкриває для студентів і викладачів широкий доступ до автентичних зарубіжних публікацій.

Гуманітарна природа освіти в світлі Болонського процесу ставить перед усіма викладачами мов конкретну задачу підготовки студентів, готових до навчання в рамках освіти європейських університетів. Така підготовка має спиратися не тільки на традиційне фактичне володіння всіма аспектами мови, а й на значне розширення того розділу, який пов'язаний з країнознавчою і культурологічною підготовкою, на додаткові знання про різноманітність культур, мов, національних систем освіти [1, с. 68].

Також необхідно акцентувати увагу на такій важливій складовій частині успішної мовної освіти, як засвоєння мови як моделі інтеріоризації будь-якого гуманітарного знання. Мовна освіта стає моделлю переходу змісту знання в особистісне навантаження: саме тому сучасне дослідження спрямоване на формування стабільної поетапної моделі вивчення мови (граматики, лексики, комбінованих комунікативних курсів) для задоволення потреб повноцінної соціалізації людини в інформаційному середовищі.

Поширена в сучасній вищій освіті ступенева модель розроблення мовного курсу має системний характер. Системність організації процесу навчання мови є наслідком постадійного навчання мови, тобто охоплює чітко визначені для конкретного контингенту студентів рівні навчального процесу:

- рівень ступенів навчання;
- рівень періодів навчання, які визначаються всередині ступенів (інтенсивне, самостійне, блокове);
- рівень етапів (формування лексичних умінь, граматичних навичок, комунікативної компетенції);
- рівень навчальних тактик (підстановка, комбінування, вибір правильної відповіді, узгодження тощо).

Спроектований таким чином мовний курс інтегрується в основну стратегію мовної освіти університетів України та Словенії. Мовна освіта в такому разі стає не самоціллю, а засобом академічної та професійної діяльності, засобом професійного самовираження і самовдосконалення. Вона виступає ключовим фактором формування унікальної системи – полікультурного мовного середовища, що сприяє вирішенню багатьох завдань – перетворення університету на центр міжнародної освіти та академічних обмінів, підготовки фахівців на принципах гуманітаризації вищої професійної освіти [4, с. 25]. Актуальним завданням у сфері мовної

освіти в контексті такого напрямку розвитку сучасного університету стає ефективною організація процесу навчання мови, для чого активно впроваджують у навчальний процес інформаційні та комп'ютерні технології. У рамках такого напрямку організації освітнього простору обладнуються лінгвомультимедійні лабораторії для проведення занять з педагогом і для самостійної роботи студентів. Інший напрям пов'язаний із використанням комп'ютерних ігор у процесі оволодіння мовленнєвою діяльністю. Їх завдання – створення середовища, що полегшує засвоєння нових знань і набуття студентами комунікативної компетенції.

У плані вивчення іноземних мов цей напрям характеризується можливістю використання новітніх цифрових ігрових пристроїв і програмного забезпечення лінгводидактичного призначення. У рамках такого напрямку активно розробляються комп'ютерні мовні ігри, до яких належить широкий спектр навчальних матеріалів починаючи від звичайних вправ, що виконуються в режимі змагання, і закінчуючи рольовими стратегіями. Третій напрям пов'язаний з розробкою спеціалізованих сайтів для системи освіти, освітніх порталів, що включають у себе різноманітну інформацію, бази даних різного призначення, у тому числі навчально-методичного. Четвертий напрям організації мовної освіти стосується підготовки педагогів у контексті інформатизації мовної освіти. Натепер педагогам надається професійна підтримка в галузі методики викладання мов з використанням засобів інформаційних та комп'ютерних технологій (методичні семінари; навчально-методичні матеріали; методична підтримка онлайн).

Особливістю сучасного етапу розвитку мовної освіти в університетах України та Словенії можна назвати перетворення лінгвоосвітньої парадигми з комунікативної на міжкультурну [6, с. 141]. Цей поворот зумовлений у тому числі використанням комп'ютерних програм різних типів (власне навчальних, прикладних, інструментальних, телекомунікаційних), націлених на створення інтегрованого навчального середовища, за допомогою якого і забезпечується повне занурення учнів у мовне та культурне середовище, яке вивчається, що істотно розширює і поглиблює комунікативну і професійну компетенції студентів.

Висновки. Переконаливо встановлено взаємозв'язок між рівнем освіченості суспільства та культурною й економічною потужністю держави. Необхідність мовної освіти в університеті, як засобу забезпечення висококваліфікованими кадрами всіх галузей духовного й матеріального виробництва, не викликає сумнівів. Це породжує вимоги сучасного підходу до організації мовної освіти у вищих навчальних закладах України та Словенії, які відповідають різнорівневим інтересам і можливостям фахівців різних спеціальностей, органічно вписуються в їхній спосіб життя, враховують специфіку запитів того чи іншого контингенту (студенти, викладачі, наукові співробітники).

Напрями подальших досліджень вбачаємо у запровадженні основних принципів Болонської системи в мовній освіті в університетах з урахуванням національного складника та інтеграції в європейський культурний, науковий та освітній простір.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Димань Т.М., Боньковський О.А., Вовкогон А.Г. Європейський простір вищої освіти та Болонський процес. Одеса : НУ «ОМА», 2017. 106 с.
2. Любашенко О.В. Мовна освіта: європейські тенденції і перспективи розвитку української лінгводидактики. *Наукові записки. Педагогіка*. 2012. № 1. С. 11–15.
3. Люта А.В. Сучасні шляхи втілення Болонської системи у ВНЗ України. *Держава та регіони. Гуманітарні науки*. 2013. № 1 (32). С. 119–129.
4. Пірен М.І. Якісна освіта – інтелектуальний ресурс ефективності соціально-політичних змін у сучасному українському суспільстві. *Якісна освіта в Україні: тенденції, проблеми, перспективи* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернівці, 26–28 жовтня 2017 р. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2017. С. 24–27.
5. Подолянська-Калько Н. Мовна освіта як педагогічна проблема. До питання дефініцій мовної освіти та лінгвістики. *Наукові записки. Педагогічні науки*. 2013. Вип. 122. С. 277–280.
6. Сисоєва С.О., Кристопчук Т.Є. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика. Рівне : Овід, 2012. 352 с.
7. Хоружий Г.Ф. Європейська політика вищої освіти : монографія. Полтава : Дивосвіт, 2016. 384 с.